

گام به گام تا نظریه آفرینی

از سؤال تا نظریه

از نولد به تا رساله

محمود رازجویان، سپیده مسعودی زاد

عضو هیات علمی دانشگاه شهید بهشتی

۱۳۹۷

سرشناسه	رازجویان، محمود
عنوان و پدیدآورنده	گام به گام تا نظریه آفرینی "از سوال تا نظریه. از نظریه تا رساله"
مشخصات نشر	تألیف محمود رازجویان، سپیده مسعودی نژاد.
مشخصات ظاهری	تهران: روزنه، ۱۳۹۷.
شابک	۹۷۸-۹۶۴-۳۳۴-۸۷۷-۹
وضعیت فهرست	فیفا
موضوع	تحقیق - روش‌شناسی - راهنمای آموزشی (عالی)
موضوع	Study and teaching (Higher - Methodology - Research)
موضوع	پایان‌نامه‌ها
موضوع	Dissertation, Academic
شناسه افزودن	مسعودی نژاد، سپیده، ۱۳۵۹-
رده‌بندی یوئی	۰۰۱/۴۲
رده‌بندی کنگره	Q ۱۸۰ / ۵۵ / ۹۲ ۱۳۹۷:
شماره کتابشناسی ملی	۵۵۰۸۶۷۶

گام به گام تا نظریه آفرینی از سؤال تا نظریه از نظریه تا رساله

تألیف: محمود رازجویان، سپیده مسعودی نژاد

ویرایش: آذر مه سنجری

طرح جلد: حمید اقدسی یزدلی

چاپ اول: ۱۳۹۸

قیمت: ۳۶۰۰۰ تومان

چاپ و صحافی: روزنه کار

آدرس: خیابان مطهری، خیابان میرزای شیرازی، پلاک ۲۰۲، واحد ۳، انتشارات روزنه

تلفن: ۸۸۸۵۳۶۳۱-۸۸۸۵۳۷۳۰ ☎ نمابر: ۸۶۰۳۴۳۵۹

سایت: www.rowzanehnashr.com

telegram.me/rowzanehnashr

rowzanehnashr

ISBN: 978-964-334-877-9

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۳۴-۸۷۷-۹

تمام حقوق طبق قرارداد محفوظ است

فهرست مطالب

پیشگفتار	۹
دفتر اول: از سؤال تا نظریه	۱۳
۱. اگر سؤال ندارید، گرد نظریه آفرینی نگردید	۱۵
۲. سؤال را از غربال جادویی «چه» بگذرانید	۱۹
۳. اگر انگیزه سؤال معلوم نیست، آن را رها کنید	۲۱
۴. اگر هوده پاسخ معلوم نیست، آن را رها کنید	۲۳
۵. سؤال را بشکافید و تبیین کنید	۲۵
۶. حوزه‌های مرتبط با تبیین را شناسایی کنید	۲۷
۷. مطالب حوزه‌های مرتبط را مرور کنید	۲۹
۸. هنگام مرور، مکت کنید و ببینید	۳۳
۹. در مکت‌ها، ذهن را در موضع موافق و مخالف قرار دهید	۳۵
۱۰. مرور را جمع‌بندی کنید	۳۷

۱۱. مطالعه میدانی انجام دهید*..... ۳۹
۱۲. از نتایج مطالعه میدانی فیش‌برداری کنید*..... ۴۱
۱۳. نتایج هر دو مطالعه را جمع‌بندی کنید*..... ۴۳
۱۴. از جمع‌بندی نتیجه‌گیری کنید..... ۴۵
۱۵. از نتیجه حاصل روایتی مقدماتی بنویسید..... ۴۷
۱۶. روایت مقدماتی را حداقل با سه داور ذی‌صلاح در میان بگذارید..... ۴۹
۱۷. اقتناع‌پذیری روایت را ارزیابی کنید..... ۵۳
۱۸. دلیل شایع اقناع نشدن را بررسی کنید..... ۵۷
۱۹. دلیل اقناع یا اقناع نشدن را با استفاده از غربال جادویی ارزیابی کنید..... ۵۹
۲۰. روایت را اصلاح یا ویرسی کنید..... ۶۳
۲۱. از روایت اصلاح‌شده آشنایی‌زدایی کنید..... ۶۵
۲۲. روایت نهایی را ارزیابی عطفی و ارزیابی عاطفی کنید..... ۶۷
۲۳. بیانیه خود را ارائه کنید آن را بنویسید..... ۷۱

دستر دوم: از نظریه تا رساله..... ۷۳

۲۴. عنوان رساله را بنویسید..... ۷۵
۲۵. عنوان فرعی رساله را بنویسید*..... ۷۷
۲۶. به عنوان‌ها نگاه پاندولی بیاندازید..... ۷۹
۲۷. مطالب مرتبط با هر سوی پاندول را یادداشت کنید..... ۸۱
۲۸. مطالب را دسته‌بندی کنید و برای هر دسته عنوان جزئی انتخاب کنید..... ۸۳
۲۹. از عناوین جزئی نردبان منطقی تهیه کنید..... ۸۵
۳۰. نردبان را به فصل‌های هم‌سنگ تقسیم کنید..... ۸۷
۳۱. ارتباط فصل‌ها را در مقدمه‌ای جامع معرفی کنید..... ۸۹
۳۲. از مقدمه آشنایی‌زدایی کنید..... ۹۱

۹۳	۳۳. مقدمه را از غربال جادویی بگذرانید.....
۹۵	۳۴. اقلع‌پذیری مقدمه را بررسی کنید.....
۹۷	۳۵. مقدمه را ویرایش کنید.....
۹۹	۳۶. برای فصل‌های رساله یک الگوی نگارش واحد انتخاب کنید.....
۱۰۱	۳۷. برای هر فصل شعار آغازین انتخاب کنید.....
۱۰۳	۳۸. برای هر فصل یک مقدمه کوتاه بنویسید.....
۱۰۵	۳۹. پله‌های منحنی هر فصل را معلوم کنید.....
۱۰۷	۴۰. کفایت پله‌های مفهومی را در الگوی "اگر-پس" بسنجید.....
۱۰۹	۴۱. صحت هر "اگر-پس" را با "تصدیق" منطقی بسنجید.....
۱۱۱	۴۲. تمام فصل را بنویسید.....
۱۱۳	۴۳. از انشای نوشته‌شده آشوبی‌زدانه بگذرانید.....
۱۱۵	۴۴. انشای نوشته‌شده را از نظر علمی و عاطفی بگذرانید.....
۱۱۷	۴۵. از انشای نهایی واژه‌نما تهیه کنید.....
۱۱۹	۴۶. انشای فصل‌ها را از لحاظ واژه‌ها هم‌سان کنید.....
۱۲۱	۴۷. برای هر فصل جمع‌بندی بنویسید.....
۱۲۳	۴۸. نتیجه‌گیری رساله را بنویسید.....
۱۲۵	۴۹. مقدمه را بازنگری و نهایی می‌کنیم.....
۱۲۷	۵۰. رساله نوشته‌شده را بازبینی و در صورت ضرورت ویرایش کنید.....
۱۲۹	۵۱. پیوست‌های رساله را ضرورت‌سنجی کنید.....
۱۳۱	۵۲. مراجع و منابع وابسته و پیوسته را معرفی کنید.....
۱۳۳	واژگان و منابع مرتبط.....
۱۵۱	منابع برای مطالعه بیشتر.....
۱۵۳	پیوست.....

پیشگفتار

برای نقد و تحلیل گذشته و امروز و آینده برای آینده نیازمند «نظریه» و ناگزیر از «نظریه‌آفرینی» هستیم. این امر به عمد از یشمندان و فرهیختگانی است که در حوزه‌های گوناگون به پژوهش می‌پردازند. «نظریه» و موضوع «نظریه‌آفرینی» خاستگاه پیدایش کتاب پیش‌رو بوده است تا راهنمای پژوهشگران برای خلق نظریه باشد. کتاب گام به گام تا نظریه‌آفرینی کتابی است «آسان» که به «سخت» از طرح سؤال به سوی خلق نظریه و تفهیم آن به جامعه هدایت می‌کند. این کتاب مسیر نظریه‌آفرینی را در دو بخش می‌بیند: «خلق نظریه» و «تفهیم نظریه». بخش نخست از طرح سؤال آغاز می‌شود و روند نیل به پاسخ و پرداخت آن به شکل یک «نظریه» را دربردارد. تا به اینجا نزد خود، درست‌ر است و یافته‌ها برای فهم و اقعاع پژوهشگر، و نه مخاطب، نظام می‌یابند و در قالب یک «نظریه» شکل می‌گیرند. بخش دوم از مسیر معطوف به تفهیم یافته‌ها به جامعه مخاطب است، یعنی نگارش یافته‌ها و نظریه حاصل در قالب گزارش یا «رساله» ای قابل فهم برای همه.

بر این اساس، کتاب حاضر شامل دو دفتر است. دفتر اول بخش نخست مسیر یعنی سیر «از

سؤال تا نظریه» و دفتر دوم بخش دوم مسیر یعنی سیر «از نظریه تا رساله» را بیان می‌کند. این کتاب که برای دستگیری پژوهشگر دوره دکتری و کارشناسی ارشد نگاشته شده، بر این فرض استوار است که مخاطب از ویژگی‌های لازم برای پای گذاردن به وادی نظریه‌آفرینی بهره‌مند است. این ویژگی‌ها عبارت‌اند از: اهلیت، دانش، و بلاغت. ویژگی اول ناظر به ویژگی‌های شخصیتی یک پژوهشگر مانند پرسش‌گری بودن، تیزبینی، صبری، و پیگیری است. ویژگی دوم، معطوف به دانش و آگاهی از فوت و فن پژوهش است؛ یعنی پژوهشگر انواع روش‌های پژوهش کمی و کیفی، ابزارهای سنجش و تحلیل، شگردهای علم، روش‌های ذهن‌کاوی و از این قبیل را بداند. ویژگی سوم، به توانایی کلامی و زبانی پژوهشگر برای بیان شیوا و تفهیم یافته‌های خود به دیگران دالت می‌کند (برای آگاهی بیشتر نک: واژگان و منابع مرتبط). بنابراین، نه تنها کتاب حاضر به آموزش موارد بالا نمی‌دازد، بلکه فرض می‌گیرد که خواننده سوار بر این دانسته‌ها و مهارت‌ها وارد مسیر نظریه‌آفرینی شده‌است.

کتاب حاضر که به پشتوانه چندین مطالعه، پژوهش، و هدایت پژوهش‌های متعدد کارشناسی ارشد و دکتری استوار است، با زبانی بسیار ساده و روان نگاشته شده و چگونگی حرکت در مسیر نظریه‌آفرینی را گام به گام و به‌کار کاربردی بر پژوهشگر آشکار می‌کند. شایان ذکر است که این کتاب برای پژوهش‌های کیفی کاربرد دارد.

کتاب به‌گونه‌ای تنظیم شده است که از نظر سرعت و عمق مطالعه در سه سطح قابل استفاده باشد: یک، هر گام از مسیر نظریه‌آفرینی به صورت یک گزاره که در یک صفحه آمده است به‌طوری که خواننده می‌تواند در یک تورق سریع تمام مسیر را از نظر بخواند. دو، در پشت هر صفحه، توضیح و دستورالعمل مربوط به هر گام آمده است و خواننده، در صورت نیاز، می‌تواند با تأمل و تعمق بیشتری مطالعه کند. سه، در انتهای کتاب واژگان تخصصی به‌کاررفته در گام‌ها تعریف شده و با معرفی منابع مرتبط امکان مطالعه و درک

بیشتر درباره هر واژه برای خواننده فراهم گشته است. همچنین، منابعی برای مطالعه بیشتر در زمینه روش پژوهش و شیوه نگارش در انتهای کتاب معرفی شده است.

برای سهولت استفاده از کتاب، ملاحظات در تنظیم کتاب به کار آمده که به این قرارند:

- گام‌هایی که عنوان‌شان با نشانه * همراه است، به مرحله‌ای از مسیر پژوهش اشاره دارد که ممکن است، به فراخور یک پژوهش، قابل حذف باشد.
- در توضیح برخی از گام‌ها به گام‌های قبل و یا گام‌های بعد ارجاع (درون‌متنی) داده شده تا در یک مسیر منجمد درک و فهم شوند.
- واژگان تخصصی در متن کتاب با "خط زیرین" مشخص شده‌اند و نشانه ⑤ در حاشیه صفحه، به معنی رجوع به قسمت «واژگان و منابع مرتبط» است.
- به منظور تبیین بعضی از گام‌ها، متن‌هایی از یک رساله دکتری معماری اقتباس شده و در قسمت پیوست آمده است. نشانه ⑥ در پایین صفحه به معنی ارجاع به پیوست و مطالعه مثال مربوط به آن گام است.

شایان ذکر است، دفتر اول این کتاب در حاشیه کلاس درس «نظریه‌آفرینی» در دوره دکتری معماری دانشگاه شهید بهشتی نوشته شده است. از این‌رو، نگارندگان از دکتر منصوره طاهباز برای نظرات سازنده‌شان بر مطالب این دفتر و پژوهشگران دوره دکتری ورودی ۱۳۹۶ - مهندس الهه ثابتی، مهندس سمانه حسینی آملی، مهندس امین حسین‌پور، مهندس سیدعلی طباطبایی، و مهندس سیده‌میترا هاشمی - به درمباحثه و بارش فکری درباره مطالب دفتر اول مشارکت داشته‌اند قدردانی می‌کنند.

محمدرضا رجویان

سپیده مسعودی‌نژاد

تابستان ۱۳۹۷